

• Stredoveká filozofia. Vzťah filozofie a náboženstva. Spor o univerzálie a spôsob jeho riešenia.

Za začiatok stredoveku možno pokladať roky:

- 313 = Milánsky edikt v Rímskej ríši, zrovnoprávnenie kresťanstva s ostatnými náboženstvami
- 476 = pád Západorímskej ríše
- 529 = cisár Justinián dáva zatvoriť platónsku Akadémiu
- 1492 = objavenie Ameriky
- 1517 = Luther a reformácia

V stredoveku sa mení postavenie filozofie. Prvé miesto v spoločnosti nadobúda kňaz = teológ (náuka o Bohu = teológia). Filozofia mala teológii len pomáhať logicky dokazovať náboženské dogmy = neomylné poučky. Celé stredoveké myslenie sa vyvíja na pozadí náboženskej viery v zjavenie. Stredovekú filozofiu delíme na:

- PATRISTIKU (asi 100 - 700 NL) - páter = cirkevný otec
- SCHOLASTIKU (700 - 1500 NL) - schola = škola, školská vzdelanosť sa šírila na stredovekých školách a univerzitách. Scholastika sa delí na ranú, vrcholnú a neskorú.

PATRISTIKA (filozofia cirkevných otcov)

Cirkevní otcovia nasledovali Ježiša Nazaretského, ktorý prišiel na Zem ako syn Boží, aby spasil ľudí a svet. Odvtedy sa Ježiš uctieva ako Kristus - tzn. Pomazaný (gr.), Mesiáš (hebrejsky) a jeho stúpenci sa nazývajú Kresťania. Vznik kresťanstva sa viaže na začiatok nášho letopočtu. Základná kniha sa volá Biblia (Starý a Nový zákon).

Pre rané kresťanstvo sú charakteristické spisy apoštolov **Pavla a Jána**. Pavol dáva do protikladu múdrosť filozofie a múdrosť Božiu, pretože len Boh je vševedúci, odmieta pohanskú filozofiu. Ján preberá z antiky učenie o logu, Kristus, ako syn Boží, je zároveň aj logos = slovo Božie.

Tertullianus

- cirkevný otec, žil v 2. storočí
- bol rímskym právnikom
- odmietal filozofiu antiky so slovami: "Načo sú Jeruzalemu Atény?"
- pripisovali mu výrok: "Credo quia absurdum est" = Verím, pretože je to nezmyselné, absurdné

Origenes

- nadväzuje na grécku filozofiu
- jeho základné myšlienky: Boh je nemateriálny a svet stvoril z ničoho. Jeho syn je Logo, ktorý sa nachádza medzi otcom a svetom a veci tohto sveta sú obrazmi Loga.

Ďalší predstavitelia: Ambrózius, Gregor Veľký, Aurelius Augustinus.

Aurelius Augustinus = Svätý Augustín (354 - 430)

- syn rímskeho úradníka v Afrike
- študoval v Kartágu, neskôr učil gramatiku a rétoriku, sklamaný žiakmi odchádza do Ríma, neskôr do Milána
- jeho otec bol pohan, matka kresťanka, ako 33 - ročný prijíma krst a stáva sa kňazom a neskôr biskupom
- diela: O nesmrteľnosti duše
 - O Božom štáte
 - O slobode vôle
 - O Trojici
- Vyznania
- Proti akademikom
- jeho názory sa sústreďujú na filozofiu, filozofia má slúžiť viere, bez viery je bezcenná. Najväčší význam má filozofia platónska, lebo sa najviac približuje k Písmu svätému
- človek je obrazom Boha, do neho sa premietajú aj obsahy Božieho rozumu, čiže idey
- človek sa má zahĺbiť do seba samého a tam hľadať pravdu, predmetom poznania je mu len duša a Boh
- dejiny vykladá ako boj medzi prívržencami Boha, ktorí upevňujú Boží štát a prívržencami Satana, ktorí organizujú pozemský štát
- Augustinus sformoval ústredný motív stredovekej filozofie: "Pochop, aby si uveril a ver, aby si porozumel."
- človek podľa neho pozostáva z tela a duše, pričom duša má nadradené postavenie. Ľudského ducha rozčleňuje na tri zložky: pamäť, rozum a vôľu. Túto trojicu prirovnáva k Božskej Trojici => človek je odrazom Boha. Konečným cieľom ľudského snaženia má byť láska k Bohu.

SCHOLASTIKA

Už cisár Karol Veľký (v roku 800 korunovaný za cisára), ktorý potreboval vzdelaných úradníkov na svojom dvore založil Falckú školu (veľký dôraz na vzdelanosť a filozofiu). Najznámejšie univerzity boli v Paríži, Oxforde, Padove, Krakove, vo Viedni, Lipsku a v Prahe - založená 1348 Karolom IV., prezývaným "otec vlasti".

Významným javom stredovekej filozofie bol spor o všeobecné pojmy = univerzálie. Vytvorili sa 2 skupiny: realisti a nominalisti, ktorí v mnohých mestách a kláštoroch viedli dišputácie o univerzáliách.

REALISTI - všeobecné pojmy majú reálnu existenciu ako predobrazy predchádzajúcej jedinečnej veci, idey prechádzajú veciam = nadväzovali na Platóna. Otázka Boha: má reálnu existenciu.

NOMINALISTI - všeobecné pojmy sú len prázdne mená, ktorým v skutočnosti nič nezodpovedá (meno = nomen). Otázka Boha: Boh je len pojem, nič tomu nezodpovedá => boli pre cirkev nebezpeční, preto boli často prenasledovaní.

Tomáš Akvinský (1225 - 1274)

- umiernený realista, čerpal z Aristotela
- pôsobil v Kolíne, Ríme, Neapole a dlhšie obdobie prednášal na univerzite v Paríži
- jeho diela: Suma teologická
Suma filozofická
Suma proti pohanom
Otázky pojednávajúce o pravde
- v jeho rozsiahlom diele vyvrcholili pokusy o vytvorenie feudálnej cirkevnej filozofie
- cirkev ocenila spôsob, akým dokázal zapojiť rozum do výstavby kresťanského náboženstva, zachoval prvenstvo viery nad rozumom: "Teológia a filozofia sa navzájom dopĺňajú, filozofia je podriadená teológii tak, ako je rozum podriadený viere
- Boh je čisté uskutočnenie, čistá forma ACTUS PURUS (nemôžeme to svojim rozumom obsiahnuť => dôraz na vieru)
- jednotlivé veci stvoreného sveta vznikli z absolútnej Božej všemohúcnosti, spojením látky a formy
- názory na spoločnosť: "Spoločenská nerovnosť je dôsledkom hriechu prvých ľudí, vedúce postavenie (miesto) v spoločnosti má Bohom zriadená cirkev, ktorá umožňuje ľuďom dosiahnuť posmrtnú spásu
- jeho názory: "Svet je hierarchicky usporiadaný. Na spodu je neživá príroda, nad ňou je rastlinstvo, živočíšstvo, človek. Človekom sa začína prechod k duchovnej sfére. Na vrchole tejto hierarchie je Boh - zdroj všetkej existencie a prameň všetkého dobra. Boh stvoril dokonalý svet a zlo nemôže pochádzať od neho, zlo je len nedostatkom dobra. Chápanie dobra ako jedinej skutočnosti voči ktorej je zlo iba neprítomnosťou nazývame teodicea."
- v etike na prvé miesto stavia úsilie dosiahnuť absolútne dobro, ktorým je Boh => morálny človek tomuto cieľu podriaďuje všetko svoje konanie
- v roku 1323 kol kanonizovaný (vyhlásený za svätého), jeho učenie sa nazýva aj tomizmus, v súčasnosti novotomizmus

Anselm (1033 - 1109)

- pochádzal z Piemontu
- najvýznamnejší filozof a teológ 11. storočia
- realista
- bol arcibiskup
- formulácia dôkazu existencie Boha: "Boh je ten, nad ktorého už nemožno myslieť nič vyššie."
- diela: O slobodnej vôli
O Bohu
Prečo sa stal Boh človekom
- hovoril, že Boh je absolútna dokonalosť, okrem Neho nebolo nič, teda stvoril svet z ničoho. Tak ako umelec, skôr než stvorí dielo, má v hlave všetko premyslené, aj Boh pred skutočným stvorením sveta mal všetko premyslené. Súhrn všetkých ideí, plánov sveta, vecí je Logos - Kristus,

preto môžeme povedať, že svet bol stvorený skrze Krista. Prečo sa Kristus vtelil, prečo sa stal človekom? Človek zhrešil a hriechom urazil Boha, Boh je večný => aj urážka, hriech je večný, obeť musel priniesť ten, kto je večný a to je Boh a tak sa Boh musel stať človekom. Konečný - smrteľný človek nemohol priniesť nekonečnú obeť => Boh musel priniesť nekonečnú obeť za človeka

Peter Abélard (1079 - 1142)

- pochádzal z Bretónska
- nominalista
- preslávil sa racionálnym a metodickým rozvíjaním filozofie
- jeho stanovisko k problému univerzálií sa nazýva aj konceptualizmus (všeobecné pojmy majú pred stvorením svoje miesto v Bohu, po stvorení veci v ľudskom rozume)
- bol veľký odporca Anselma
- diela: **Etika**

Dialektika

- prednášal filozofiu v Paríži do roku 1136, jeho kariére urobila koniec nešťastná láska ku Heliose
- riadil sa princípom: "Pochybujúc prichádzame k skúmaniu, skúmajúc chápeme pravdu."
- podľa 3 vlastností Boha: všemohúcnosť, vševedúcnosť a "Boh je láska" existujú aj tri božstvá:
 1. Boh - Otec (všemohúcnosť)
 2. Boh - Syn (vševedúcnosť)
 3. Boh - Duch svätý (láska)
- na znázornenie Trojice používa podobenstvá: "Boh je kov, z ktorého je pečať. Kristus je forma a odliatok kovu je Duch svätý."

Náboženské rády v období vrcholnej scholastiky

- v 12. storočí začal rásť význam miest, zvyšoval sa počet mestského obyvateľstva, vznikala nová vrstva = mešťania (budúca buržoázia)
- prehĺbili sa rozpory medzi svetskou a cirkevnou mocou, cirkev mala veľké bohatstvo napriek tomu, že hlásala cnosť chudoby
- nastáva protiklad medzi reálnou a hlásanou chudobou, cirkev sa dostáva do vážneho konfliktu
- zrieknutím sa individuálneho a kolektívneho majetku, chceli pôsobiť príkladom pre namajetné vrstvy žobravé rády (františkáni a dominikáni) => chceli udržať vplyv cirkvi
- v prvej polovici 13. storočia vynikli františkáni, v druhej dominikáni
 - FRANTIŠKÁNI - zakladateľ František z Assisi (1182 - 1226)
 - propagovali chudobu (neuznávali bohatstvo, majetok)
 - DOMINIKÁNI - zakladateľom Dominik Gusman (1170 - 1220)
 - hlásali chudobu, ich cieľom bolo aj bojovať proti kacírom (neznabohom), ako prostriedok používali svoj život a kázne
- u nás pôsobil rád jezuitov, vznikol v Španielsku a od 17. storočia

viedol boj proti protestantským náboženstvám (boli silní katolíci). Na Slovensku založili univerzitu v Trnave (1635), mali tiež gymnáziá s cieľom vychovávať katolíckych kňazov, ktorí by potom bojovali proti protestantským náboženstvám

ARABSKÁ A ŽIDOVSKÁ FILOZOFIA

ARABSKÁ FILOZOFIA

- člení sa na východnú s centrom v Bagdade a na západnú s centrom v Cordobe

Avicena (pôvodné meno Ibn Sin)

- stúpenec Aristotela
- žil v 10. - 11. storočí
- napísal knihu **Kniha uzdravenia** (je to encyklopédia filozofie, logiky, fyziky, matematiky, metafyziky)

Averroes (pôvodné meno Ibn Rušd)

- predstaviteľ západnej filozofie
- žil v 12. storočí
- bol sudca aj osobný lekár kalifa
- stúpenec Aristotela (Aristotela prezývali filozof)
- Averroesa prezývali komentátor
- poznanie rozdelil na vieru, teológiu a filozofiu, hovoril, že len filozofia dospeje k čistej pravde, poznanie nie je dostupné každému, ľudia sa musia zväčša uspokojiť s vierou, propagoval učenie o dvojakej pravde - pravda teologická a pravda filozofická

ŽIDOVSKÁ FILOZOFIA

- Averroes mal veľký vplyv na židovskú filozofiu, židovskí filozofi vtedy písali v arabskom jazyku

Maimonides (hebrejsky Moše Ben)

- predstavuje vrchol židovskej filozofie
- žil v 12. - 13. storočí
- bol právnik, teológ, filozof, lekár
- usiluje sa zjednotiť vieru a filozofiu. Viera je pre neho židovský zákon = tóra
- uznával Aristotela
- dielo: **Sprievodca nerozhodných** (obracia sa na filozofov, ktorí oslabli vo viere a potrebujú pomoc pri rozhodovaní)